

One Of – Two – Thirds מאת אילת כהן. רקדניות: אירן קמישב, טל סגל, אילת כהן, צילום: תמי וייס
One Of – Two – Thirds by Ayelet Cohen. Dancers: Iren Kamyshev, Tal Segal, Ayelet Cohen, photo: Tami Weiss

פסטיבל מחול: בין שמיים לארץ

שרון טוראל

הפעם הפסטיבל בחר לתת מקום לאחרים. בכתיבה היהודית המדרשית, דנים בדמותו של ר' אלישע בן אבויה שהתפקד, ובכל זאת ממשיך לנכוח בסיפורי התלמוד, תחת הכינוי 'האחר'. ההחלטה להשאיר את 'האחר' במרחב השיח וההגות נחשבת מהפכנית. זו אינה קבלת האחר, אלא הבנת מקום המחלוקת כבונה שיח הדדי, גם אם אין הסכמה. אנו מורגלים להעלים את קיומו של האחר, אך התלמוד מציע מודל שונה, בו האחר מצוטט ונשמע.

עולמות הביניים מניעים את "בין שמיים לארץ", שהפכה לעמותה לפני כשנה ומחפשת את המעברים בין ז'אנרים וחדירתם אחד לשני. כך עלה רעיון 'האחרות' כהשראה לפסטיבל השנה. בכורות הפסטיבל עוסקות באחרות כאורח חיים או פעולה יחידאית. היוצרים עקבו אחר דמות ממשית, קהילה או מקרה ממרחבים שונים, כשנקודת המוצא הייתה תמת 'האחרות'. ההנחיה המעשית לתחילת המחקר הייתה קונספטואלית, אך כשהיוצרים ניגשו למחקר בסטודיו, התקיים מפגש עם הגוף ועם הבנתו. כך, למשל, מעין חורש בחרה בקין, דמות ממשית שהפכה ל'אחר', כי נקטה בפעולה ספציפית של חציית קווים ונטלה חיים. היא ניסתה לחקור תנועתית את המשמעות של הפסוק "ויקם קין אל הבל אחיו ויהרגהו". מהי

רדי המאזין לסאונד אלקטרוני מציץ מאחד החלונות בתחנה המרכזית ולצדו מופיעים 'גיבורים', חיילים לוחמים מסתערים, שקוד האש שלהם הופך לשילוב של שתי המילים: קודש. החרדי מסמן את 'האחר' עבור ה'גיבורים' מאנסמבל 'כעת', כי הוא מגיע מקהילה שמקיימת אורח חיים אחר בפעולה שהיא נוקטת ובהוויה שלה, לעומת הציונות הדתית. אבל בתחנה המרכזית הירושלמית אפשר גם להיתקל ב'שיר לשלום' לצד 'איזו מדינה', ב'תיקון הכללי' ובקבוצת נערים, שכל תנועתם מבטאת מאצ'ואיזם. כל אלה מגלמים את המנעד הרחב בהוויה הירושלמית, החל בנבך הגלותי ועד אחרון הגברים'. כדי להדגיש את האחר ואת השונה, לעומת המשותף והדומה, יש שימוש רב בהזרה על מנת שהפעולה החוזרת והנשנית תהפוך את המוכר לזר, לאחר. כך תנועתם של חברי 'כעת' מבטאת קלידוסקופ של קצוות לא מתחברים בחברה הישראלית, אך עם זאת, גם קרקע פורייה לעשייה וליצירה. הפסיפס הירושלמי, שחולק אי הסכמות, מצליח לחולל ריקוד משותף של חיים המעמיק בביטוי ובתכנון.

כך נפתח פסטיבל "בין שמיים לארץ" זו השנה השביעית. הפסטיבל הציג השנה 13 עבודות מחול, מתוכן 9 בכורות, 4 סדנאות וסרט אחד.

פעולת הקימה הפיזית שקיין עשה כדי להרוג את אחיו? ומהו המרווח בין הכתובים לבין מה שארע בפועל?

"בין שמיים לארץ" משמשת מטרייה רחבה לפרויקטים רבים ומגוונים, כמו אנסמבל 'כעת', תכנית 'כל עצמותי תאמרנה', פרויקט בינתחומי של אמנות פלסטית וכן פעילות מחולית במרחב הציבורי. מנהל העמותה, רונן יצחקי, מסביר בצניעות כי כל החברים שותפים לדרך המחפשת, המעמיקה והבוחנת יחד מהו המעשה התרבותי והחברתי שלהם וכיצד ניתן לשאוף להתמקם במרחב של עם ישראל על צבעיו, שונותו ורבדיו. מי שהתבונן בקהל, שהגיע לבכורה של 'גיבורים' בבית מזיא בירושלים, ראה ששאיפתם מתממשת: חובבי מחול, חרדים, ציונים דתיים, תע"ש ואנשי יצהר ישבו בכפיפה אחת. החברים בעמותה אוהבים את כל קצוות הקשת ונהנים מהאחרות, המביאה להם השראה ליצירה ולפעולה. יש מחויבות לעולם התורה ההלכתי והפעילות לאורה, כשערכים פנימיים ומהות של קדושה והלכה נוכחים בשיח ובעשייה ומקופלים גם בתוכן וגם בצורה.

חברי האנסמבל מחוללים בתנועה ובהלכה, מושפעים מפינה באוש וגם מהבעל שם-טוב. אחד הדברים הגדולים שאדם יכול לעשות הוא להרים ידיים, כתנועה, אל השמיים. גם הרב קוק וגם הרמב"ם דיברו על תבונת הגוף, לכן חיי הקדושה מחייבים רכישת השכלה גופנית. מכאן ש'כעת' אינה קבוצה שיצאה מחוץ לבית גדולה, אלא היא מהות הרעיון. לכן אפשר למצוא בוועד המנהל של "בין שמיים לארץ" ראשי ישיבות וגם שיעור ריקוד לרבנים. הם מאמנים את גופם בשפת ה'גאנא' ובו זמנית מאמנים את הרוח בדיון תורני. מופע על במה וחשיפה מאתגרים את הזרם המרכזי, אך אינם מורדים בו. אם מתעוררת שאלה דרמטורגית, הם לא מהססים לפנות לרב ודנים יחד בסוגיה, מהרהרים ומתלבטים בה. דוגמה להתלבטות; האם מותר להשמיע שירת נשים? הרב עובדיה נהנה להאזין לקולה של כוכב המזרח - אום כלתום, וקבע שמותר להאזין לשירת נשים, אך לא לראותן. הם הקפידו להישאר בגבולות ההלכה. החברים באנסמבל מצליחים לקיים זה בצד זה מגוון של ניגודים: רקדן מחול עכשווי וגבר שומר הלכה, קדושה מול קלילות, בשר ורוח. ייתכן שדווקא בחברה הישראלית המפגש בין מחול לגבר דתי, המקיים את עבודת השם, אפשרי יותר מאשר אצל גבר חילוני יוצא צבא, שבשל כוחות חברתיים משמעותיים הורגל להתנתק מרגשותיו ומגופו. דווקא במסגרת דתית הבכי יכול להיתפש כפרקטיקה דתית, יש מקום לבחון תנועה עדינה החושפת עולם פנימי וחיבור לגוף הקדוש, שיכול לבטא מנעד רחב של רגשות. ראוי שהגבר הדתי יהיה מחובר לגופו, קשוב לו, מדבר אליו ורוקד עמו.

הלל הזקן טען כי הגוף הוא צלמו של אלוהים ולכן ראוי לנהוג בו בקדושה. גם ש"י עגנון התייחס לגוף הרוקד המתעלה לדרגת נשמה: "עניין זה, היינו ריקוד, בעצם אינו אלא תולדות הרגלים, אבל הוא מעלה את הגוף למדרגת הנשמה. איש כי ילך לתומו לא יעשה עליו רושם, כמוהו כאלפים כרבבות כמיליוני אנשים, כי מטבע האדם להלוך, כמו שמאידך גיסא דרכו של אדם לעמוד או לשבת או לשכב, כי כל הפונקציות הללו הן מטבע האדם. ואולם כי ירים איש את רגליו ויצא במחול, כי אז נפשו מתרוממת, גם נשמתו תגביה עוף, עד כי אמור נאמר כי כל איבריו, כל גופו הם בבחינת נשמה, כי בזאת התעלה הגוף, כי היה היה לנשמה" ("תמול שלשום").

בשיחה מרתקת עם המלווה האמנותית של הפסטיבל נאוה פרנקל היא מסבירה עד כמה, לטעמה, המעברים בין ז'אנר לז'אנר והחדירה של האחד אל השני מחייבים. במחול ובתיאטרון קרו תהליכים הפוכים: במחול, הגוף ביקש להיות אדם, ולא רק אובייקט נע, אלא ישות חושבת ורציונאלית. כך המודרניסטים של שנות השישים בארה"ב העמיקו בחשיבה קונספטואלית 'מהי תנועה', כדי לנוע אחרת מדרך התנועה שהייתה רווחת עד אז. בתיאטרון, התרחש תהליך הפוך: האדם החושב של הדרמה והטרגדיה ביקש להשתחרר מהיותו אדם סביב שנות השישים, והשחקן חיפש להיות

אובייקט, ביקש להיות שולחן ולהתנהג כאילו הוא כזה. כך שפות שונות מתכנסות יחד עם מרכיבי מופע נוספים.

"כמלווה אמנותית של הפסטיבל אני צריכה להיות נהירה, מעשית ועניינית. לזה אני נדרשת באמנות, אך רצוי שהיא תהיה כזו. השיח עם הרקדנים מבקש ניסוח והפער בין הניסוח ובין האמנות מייצר סתירות". נמצא ששיח עם יוצרים מנוסים שונה משיח עם יוצרים צעירים. "אני ניהנת לעבוד גם עם שיח על אבני הבניין הבסיסיות וגם עם תחביר מורכב יותר. ברכט וסטניסלבסקי ראו אחרת את האופן בו מביא על עצמו השחקן את הבכי: סטניסלבסקי טוען שהשחקן, בזיכרון החושי שלו, ייזכר באירוע מצער ויבכה מרוב הצער שאוחז בו ושאותו הוא חש. ברכט טוען שהבכי מביא לצער. השחקן לא צריך להצטער, אלא ליזום בכי כדי שהקהל יצטער. יוצר צעיר ייזכר בחוויה מעציבה ויוצר מיומן יעסוק במרווח בין האמן וקהלו וישיג את הצער בקרב צופיו. האמן הוא נתין של הרגע וקהל שמתבונן בו רואה את הרגע. יש בזה משהו משחרר". אך הדיאלוג עם היוצרים לא החל בסטודיו, אלא במפגשי למידה מתוך המקורות בביתה של פרנקל, שם הם התפלפלו במדרש על ר' אלישע בן אבויה, אך גם ב"המילים והדברים" של מישל פוקו. נמצא שהספר משנות השישים, שעורר מהפכה במחשבה המערבית באופן הארכיאולוגי שהתבונן במדעי האדם, מביא את תמת ה'אחרות', כפי שעולה מר' אלישע בן אבויה, שכפר בתורה כולה והיה בר פלוגתא של רבי עקיבא. היחס בין 'הדברים', המרחב הפיזי של האובייקטים ובין 'המילים', המרחב המסמן והמושגי שלהם, הוא יחס של אחרות. אחרות זו יעילה ליצירת שיח שבלעדיה לא היה מתקיים. גם האמן, כמו פוקו, מחפש את הקשר בין הסדר שהוא מנסה לקיים על הבמה לבין ייצוגו בתנועה.

כנקודת מוצא היוצרים התחקו אחר דמות ממשית שמקפלת במהותה 'אחרות', כמו הלן קלר או מארי אנטואנט. יוצרים אחרים עקבו אחר פעולה יחידאית, שנקטה הדמות שבחרו, ופעולה זו הפכה אותה לאחרת. כך, לדוגמה, עידן כהן בחר באורפיאו. בעבודתו היפה והלירית היוצר ניסה להבליט את היכולת האחרת והעל־טבעית של אורפיאו - להשתמש באמנות המוזיקה והשירה. אחרות זו אפשרה לו לחצות את הקווים בין המותר לאסור ולרדת לעולם המתים, כדי לפגוש באהובתו. רק באמצעות האחרות וכישורו העל־טבעי אורפיאו היה יכול לשחק עם המוות האסור, המאיים, אך גם המפתה, האחר. דרך פעולת האמנות אורפיאו קיים את האחר האולטימטיבי, אך כך שילם את המחיר הטראגי ביותר ואיבד את אהובתו.

בטריו המעניין של איילת כהן, One of Two-Thirds, היוצרת התבוננה על השלם ועל סך חלקיו בו זמנית. כהן התייחסה למונח המוזיקלי, אקורד, המורכב משלושה צלילים עצמאיים, שונים - אחרים זה מזה. כדי ליצור הרמוניה, אקורד חייב את כל שלושת הצלילים בפעולה מתוזמנת אחת כדי "לפעול ולהישמע", אך גם חייב להתקיים שוני בין כל צליל וצליל. האקורד המשתנה כל פעם מגדיר חוקיות חדשה במערכת היחסים בין אותן שלוש 'האחרות' ומאפשר להתבונן בהן פעם כסולניות ופעם כמשולש. האחרות שלהן הכרחית, אך תמיד נמדדת ביחס לתמונה השלמה.

פסטיבל "בין שמיים לארץ" הוא מעבדה חברתית-תרבותית-תורנית. האדם הוא חלק בלתי נפרד מהחברה שהוא משתייך אליה, מהתרבות שמקיים ומהרוח ששואב ממנה השראה. ביצירה אמנותית יש לאדם כלים ליצור ממעיין נפשו ומאמונתו ולתת לרגשותיו ביטוי חזותי אסתטי. התפילה המתהווה תוך כדי הריקוד שובה את החושים, כי היא מעודדת את התעלות הרוח על החומר ונותנת ביטוי לנשמה היתרה.

שרון טוראל, דוקטורנטית באוניברסיטה העברית, בעלת תואר שני מהאקדמיה למוזיקה ולמחול בירושלים. סיימה בהצטיינות יתרה את עבודת המוסמך שלה. בעלת תואר שני מהאוניברסיטה העברית בחקר סכסוכים. מרצה בתחום תולדות המחול, רקדנית ומורה לריקוד מצרי.